

Gyűjtő: MELEY MÁRTA - TÁSKAI ERZSÉBET

Gyűjtés ideje: 1982.

TART.: A TEMETŐK HELYZETE A TELEPÜLÉS-
DENDSZERBEN

16 lap, 2 térkép, 19 foto, 1 lap melléklet ^{duplura!}

Földrajzi mutató: GÖLLE

Szám mutató:

XXII.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

ELTÁJÉKOZÁS

ALVÉNYETVE A MA-57/83-as TÉTELT ALÓL.

Somogy Megyei Múzeumok
NA-1671/83
Néprajzi Múzeum

Bírálat: Mezey Márta - Táscai Erzsébet

A temetők helyzete a településrend-
szerben - Gölle /1790-1983/

A pályamunka az 1979-ben, a Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága által kiadott néprajzi kérdőív alapján készült 13.1.-on és 17 fotóval, egy síratóénekek kottájával és 2 viszonyítás térképpel. A témát személyes élmények, az adatközlők elmondásai és a plábania okmány-anyaga alapján dolgozták fel a pályázók.

A bevezetésben Gölle községről és lakóiról adnak leírást a pályázók. Megszólaltatják a község sírásóját és egy síratóesszonyt, akitől csupán egy síratóéneket sikerül gyűjteniük. Sajnos a szöveget nem közlik, pedig rendkívül értékes adat lett volna.

Az adatközlők gazdag anyagát nem sikerült kiaknásniuk, így a kérdőívben szereplő témák kis részét tudták csak dokozatukba beépíteni.

A 3.1-on a plábania manyakönyveiből előkerült adatokkal foglalkoznak - a halálozás mértékére, az átlagéletkorral kapcsolatos adatokra, a temető történetére keresnek forrásanyagot.

Az 5. lapon rátérnek a temető leírására: kerítés, Kálváriadomb, hősi halottak sírja, temetkezési szokások, harangláb, egy érdekes kőlap és a kápolna viszonylag részletes leírását adják.

Hiányoljuk a már említett síratószöveg közlését, a temetkezés rendjének leírását, egy-egy tipikus vagy különleges sírfelirat közlését. Utalni lehetett volna a feliratok alkotójára és kivitelezőjére is. Sajnos a halállal és a temetkezéssel kapcsolatos hiedelemanyag is elmaradt a pályázati anyagból.

Kaposvár, 1983. ápr. 26.

Szapu Magda
Szapu Magda

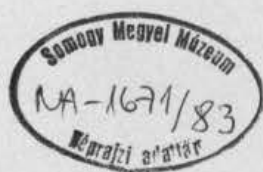
néprajzos-muzeológus

SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK
57-83
KAPOSVÁR

45-83

MEZEY MÁRTA
TÁSKAI ERZSÉBET
MUNKÁCSY MIHÁLY GIMNÁZIUM

GÖLLE

[1790-1983]

A temetők helyzete a
településrendszerben, a temetkezés módja
a népesség szokásrendszerében

Tartalomjegyzék

- Előszó
- Viszonyítási térkép
- A falu és a temető alaprajza

- A lakosság szociális helyzete
- Riport a sírásóval
- Beszélgetés a síratóasszonnyal

- A temető részletes elemzése
- A kápolna
- Utószó

E l ő s z ó

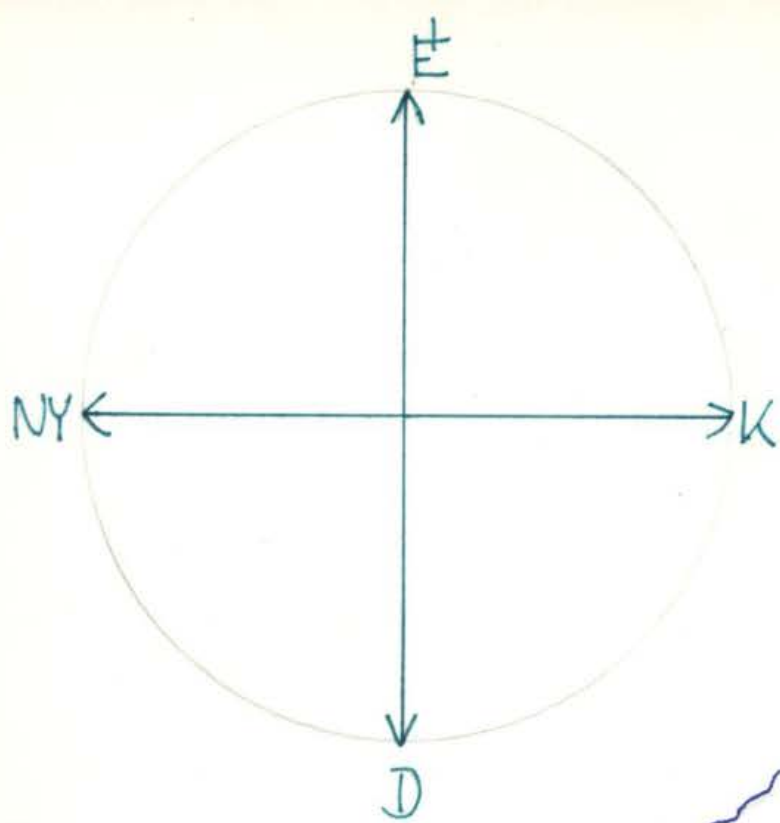
Mindketten harmadikos gimnazisták vagyunk.

Igen sok időt töltöttünk Göllében, és mikor iskolánkban értesültünk a lehetőségről, az átélt élmények hatására kezdtünk bele a gyűjtésbe. A néprajzi jellegű témák nagyon érdekelnek bennünket, így nagy lelkesedéssel kezdtünk kutatni.

Az adatok összegyűjtésének elsődleges alapja a személyes tapasztalat, valamint a plébániai adattár idevonatkozó régi okmányai, és a községi tanács térképe voltak.

Sajnálatos módon eredeti helyi siratóénekek magnószalagra rögzítésére - az idős néni halála miatt - nem kerülhetett sor.

Reméljük, így is sikerült teljes egészébe kovácsolni a képet!

A hand-drawn map of Hungary with county outlines in red and labels in blue: Siofok, Marcali, Kaposvár, Gölle, Csurgó, Nagyatád, and Barcs. A red arrow points from Kaposvár to Gölle.

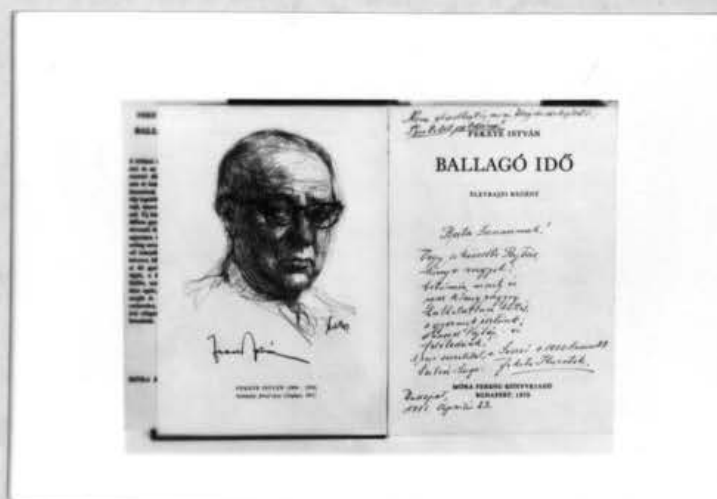
57-80
DUNAI MUSEUM

Gölle a megyeszékhelytől körülbelül harminc kilométernyire fekvő jellegzetes települése Somogy megyének. Ez ideig elzárt-ságát még a közút is megerősítette: szinte "zsákút" volt.

Jellemezni legegyszerűbben és legérthetőbben lakosságával lehet. A hatalmas kiterjedésű nagyközség dolgozói közül legtöbben helyben, a termelészövetkezetben találnak munkalehetőséget, de a közeli város vonzása is érvényesült. A régi kis- és nagyparaszti birtokokat ma már korszerűen művelik, de rendkívül sok a háztáji gazdálkodó is.

A fiatalok ritkán folytatják szüleik életmódját, inkább szakmát tanulnak és a városba költöznek. Ennek igazolására csak néhány adat: míg az 1973-as népszámláláskor a központi részen 1864 főt tartottak nyilván, addig 1982-ben már csak 1585 lakost - azaz a csökkenő népesség gondjaival küszködnek.

Az emberek kemények, egyszerűek de okosak - főleg a gazdasági kérdéseket illetően. Szorgalmasak, és rendkívül öntudatosak. Nehezen zárnak valakit a szívükbe, de ha már megtörtént, az ott is marad. Példa erre a falu szülötte, Fekete István. Az emléktáblánál máig is friss koszorú diszeleg.

Ugy éreztem, ennyi bevezetőt fűznöm kell a helyhez, ahol kutattunk a temetőhöz fűződő érdekességek után.

Első beszélgetőpartnerünk Gál Albert bácsi volt, aki büszkén vallja magáról, hogy tősgyökeres göllei. Igaz, nem a legalkalmasabb időben - dédunokája lakodalmán - kerestük fel, mégis szívesen mesélt

nekünk. 1964-től ő ássa a sírokat, és végzi teendőit, melyek a "temetőgondozó" fogalomkör alá tartoznak. /1940 után volt, hogy idejöttem nászra. Elmondták, hogy milyen dolgaim lesznek, aztán/ "Hogy milyen egy sír? Hosszúságban két méter, fejtől 80 cm széles lábtól 60 cm. A mélységét meg 1 méter 60 cm-nek ásom." - mondta Albert bácsi. Tőle tudtam meg azt is, hogy nem ritka eset, hogy 19-20 év múlva nem találják meg egy sírt, mert rátemettek. Sokat mesélt olyan dolgokról is, melyeket nehéz elképzelni; szinte babona. Egy fiatal menyecske eltemetéséről, akit férje egy gyönyörű kriptába tetetett. Állítólag erre találtak rá kb. 150 év múlva, mikoris mindent - a halottat is beleértve - teljes épségben találtak. Azt beszélnek, hogy a férj sós könnye leszivárgott a kriptába és az óvta meg a pusztulástól a bentlevőket.

A kriptákat úgy ássák meg, hogy teljesen a föld alatt húzódnak, és csak más sírok ásásakor lehet rájuk találni, ha körülteglázott részbe akad az ásó.

A könnyelen gyűjtött szatbóéne
egye változata :

Rubato

A teteje egyszerűen három gerenda, majd erre keresztbe is ugyanennyi.

Végül megkérdeztem Albert bácsit, hogy van-e előítélet vele szemben. Ő felvilágosított, hogy ez ugyanolyan foglalkozás, mint más egyebek és hogy soha nem tapasztalt ilyet. Végül felhívta a figyelmemet a faluban még ma is élő szokásra: a virrasztásra. Erre a halottasházban, 3-4 óra hosszat kerül sor.

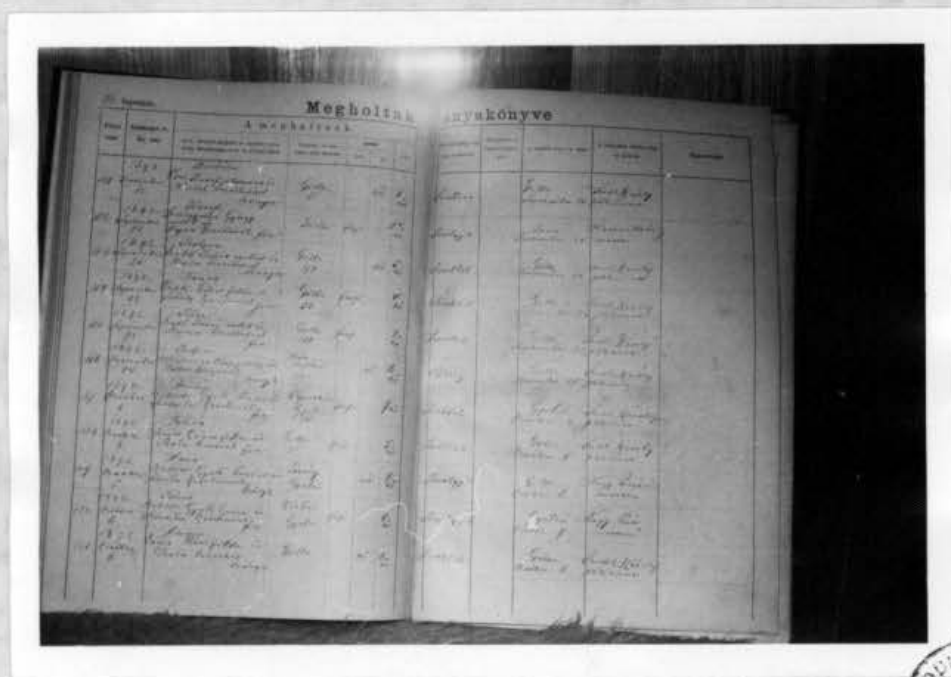
Az Ő tanácsára kerestem fel Ágnes nénit, a siratóasszonyok egyikét. Sajnos csak egy dalt tudott akkor elénekelni, de az igazán szép volt. Az öntudat megnyilatkozása volt következő mondata:

"úgy higgye meg, lányom, ha én nem vagyok köztük, mán egy se meri elkezdni. Én vagyok az egyetlen göllébe, aki eztet el tudja énekelni!

Kíváncsiságunk hajtott aztán el bennünket, hogy kutassunk a halálozás mértéke, az átlagéletkor, a temető-történet után. Mindezeket az adatokat a falu plébánosa segítte előkeresni "ős-régi" halálozási anyakönyvekből.

A temető alapterülete 8000 -öl /5 kateszteri hold/. Már a török idők óta ide -és csakis ide- temetnek. A plébániai körzet több tagja, pl. Ingm, Uzd és Alsóhetény rendelkezett saját temetővel, de Csöke, Siva, Szent Péter és Kispusztá Göllébe hordta halottait. Mivel nem kellett szentség a temetéshez, így a könyvekben az aláírás gyakran egyszerű tanítótól származik. 1738-tól, az alapítástól kezdve mindössze 4-5 plébános munkálkodott itt. Számszerű adatokat nézve hatalmas változás állt be. 1892-ben 145 halottat könyveltek el, és ezek életkorai egy oldalon: 5,8,2 és fél, 2, fél, 7,5,2,8, és fél év, viszont 1970-ben már csak 28 halott, és 70-80 évesek találhatók itt.

57-83

A gazdagabb nemesek márványból
készítették el a sírmeleket.

A Kalvaria-domb meléül levő
szobrot emléke, mely az egyé-
lator halálát ábrázolja.

A lator mellett lévő
szent alitattelys szobra.

A kúrtő legjelölő keresztje,
halálból állították.

A temető

A hajdani faluközpontban áll, s csak később kerül a peremkörzetbe az új építkezések során.

Bejárata alacsony kis kerítéshez kapcsolódik, amely élősövénynyel folytatódik. Ez keríti be minden oldalról.

A bejáratától jobbra Kálvária-domb áll. Szerepe ismert: Minden-szentekkor gyertyaégetés. Fenn a dombon öt

kőszobor foglal helyet. Középpütt a felfeszített Jézus talapzatáa vésvé kétféle szöveggel. Az egyik bizonyítja, hogy közadakozásból készült, másik egy bibliai részlet /Máté evangéliuma VII.24/ „Ha ki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, fogja fel keresztjét és kövessen.”

E kőszobor bal oldalán, kissé alacsonyabban áll Mária szobra, az ellenkező oldalon pedig Szent Jánosé. Előbbi imára kulcsolt kézzel tekint az égre, utóbbi inkább elmélyültséget, áhítatot sugároz. A faragásuk igen lendületes, majdnem hogy a reneszánsz stílus jegyeit lelhetjük fel bennük. Ruháik gazdag redőzete, arcuk roppant kifejezőereje isteni jellegűvé teszi őket. A Jézus - szobor helyenként megrongálódott, az idézet is alig olvasható már. A szoborkompozíció szélén annak a két latornak a szobra, kiket szintén Pilátus, Róma ötödik helytartója feszítettett fel.

A dombra haladva 14 kőoszlop áll, rajtuk a keresztre feszítés mozzanatai.

A rajz a Kálvária-dombra vezető 14 állomás egyikét ábrázolja. Az elmélkedéshez hozzájárulnak a szövegek is, amelyek a fehérén hagyott részben foglalnak helyet. Fekete betűi a különleges beégetés eredményeképpen mindmáig láthatók. A Jézus szenvedését ábrázoló kép a pécsi Majolika-gyár terméke. A porcelán alapú, mozgalmasságot sugárzó képek színei közül a pasztell-színek dominálnak. Tompák, komorak. /e. mohazöld, mustársárga, homokszin és szürke./

A 14. állomás utolsó mondata:

Óh, szégyenüljék meg, hogy ezen fájdalmas útban elegendőképpen nem szánkoztak az énrtem szenvedett és meghalt Jézuson.

/A vallási túlzás eszközeivel hat a hívőkre./

A keresztek közül minden egyeset különböző család állított e helyre.

A bejárattól indultunk.

Ha a Kálvária-dombról a kapu felé leereszkedünk, megtaláljuk a "Hósi halottak sirjét".

A Kálvária-dombra vezető állomások egyike.

Ezzel egyvonalban, a bejáratától balra áll a halottas ház. Szürke, nyomasztó faltömegét csak kis helyen törik át a gömbölyű kis ablakok.

Pontosan a kapuval szemben, de attól kb. 100 m-nyire áll a kápolna.

Hosszú út vezet hozzá, fenyőfákkal szegélyezve. A kápolnához még visszatérünk.

57-83

A temető -beosztása alapján- nem különíthető el régi- és új-temetőre. Ez főként az egymásra temetettek miatt van így. Viszont megállapítható, hogy a ma legrégebbinek nevezett sírok a kápolna és a Kálvária-dombok közt elterülő réten, ill. a kápolna mögött terülnek el.

A leggazdagabbak a kápolna köré temetkeztek. Itt található a két "legrangosabb" sírkő: fekete kararai márványból készültek.

Az egyik egy családi sir, egy zsidó családé. A másikat egyetlen, 15 éves lányuk emlékére állították a szülők.

A siremlékek közt uralkodó a fehér márvány. Rajzuk a leghétköznapibb temető, így ezekre nem térünk ki.

Temetési szokásaik közt megjegyzendő, hogy régen a gyerekeknek külön sirjuk volt, ide felnőtten egyáltalán nem temettek! Ez is tükrözi a magas gyermekhalandóságot. Kis fakereszteket tettek fejfául. Jelzi még őket a sírhelyek kicsinysége is.

Másik -ma már furcsának tűnő- szokás: ha pl. a feleség meghal, akkor a férj csak igen ritka esetben kerül mellé, mert rögtön mellétemetnek. Virágok természetesen minden síron valamilyen formában megtalálhatók. Pl. legényrózsa, rózsza, krizantém, gurus-pán. Orgonabokrok, fenyőfák, és néhány diófa ad árnyékot.

A kápolnán túli rész és a bejárattól jobbra eső rész még az 1700-as évek sírhantjait is mutatja, de a fejfák eltűntek, s csak a lazább talaj mutatja a hajdani sírgödröket. Igazolhatóan a legrégebnek egy 1812-es sirt találtunk, de a felírását már úgy kellett "kikaparni".

A temető alaprajzán feltüntettük a kőkereszteket is. Az egyik legrégeb, legérdekesebb a kápolna előtt áll, de felírását a javítások miatt sajnos nem lehetett elolvasni.

Érdekessége, hogy a feszített Jézus hagyományos rajzán kívül a szobortalapzat faragott kövekből áll. A kövek közt pedig egy koponya és lábszárcsont fekszik. Ezt a motívumot kizárólag a szerb vallású templomokban láthatjuk.

Ez mutatja, hogy a község lakossága korántsem volt mindig ilyen egységes álláspontú! /habár egy nyilvántartási anyakönyvben az 1800-as években már csak egy család volt nem katolikus! Ezért a keresztnek ettől régebbinek kell lennie. A hátsó kerítés mentén álló keresztet az 1900-as évek elején állították, ezen kívül van még egy érckereszt, 1980-ból.

A kápolna mellett 1815-ben állt még egy fa harangláb is. Szent Vendel tiszteletére ajánlott 30 font súlyú kis harangja volt. Annyit sikerült csak megtudni róla, hogy a főnemesi Gyulai Gaál család terhei közé tartozott; ők voltak kötelesek karbantartani. A harang a fal tövében áll ma is.

A temető területén még egy érdekes dolgot találtunk: egy kőlapba botlottunk. Kiderült, hogy az egy méter széles, másfél méter hosszú kőlap közepén mélydombormű foglal helyet, és e körül pedig latin nyelvű szöveg:

"ANNO II OBIIT HIC PORMIT H PATER ANTONIUS KALLO

qm ANNIS HIC VIGILAVIT DIE II."

Utána kutatva a következőket tudtuk meg róla: a háború után a templomlépcső alatt, elég mélyen találták. Évek múltán szállították csak át a temetőbe. A kb. 6 cm mélyen fekvő dombormű egy idős embert ábrázol, ki fejét támasztja, kezében egy pásztorbot, mellette törött gyertya a tartóban, a lábainál homokóra bagollyal. Arcán elmélyedés vagy fájdalom tükröződik, gazdag ruharedőzete kiemeli nyugodtságát. Végül a latin szöveg fejtette meg a titkot. Kalló Antal, a falu egyik régi plébánosa tetette oda előre elkészített sirkövét, amit aztán elutazása miatt nem használtak fel.

A Kapolna mellett álló
sarang, különböző
figurális díszekkel.

Térjünk vissza a kápolnához!

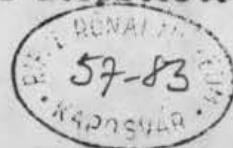
Az 1815.V.13-án a községben végzett vizsgálat alapján a következőket tudtuk meg: /Kurbély György veszprémi püspök beszámolója/

A temetőkápolna Szt. Vendel tiszteletére épült, 1778. június 20-án vették nyilvántartásba. 1781-ben tatarozták, boltozák, zsindelyezték és fatorony épült rá. "A fatoronyhoz egy félmázsás kis harang tartozik"-írja. Mesterséges dombon áll, É-ra néz. Kórusa nincs, mégis van egy Szt. Vendel tiszteletére ajánlott oltára. Az ünnepekhez való felszerelése nincsen. Itt végzik az un. "szent ájzatosságot"

Szt. Vendel ünnepén, jó idő esetén azon a külön címen, hogy ez a község fogadalmi ünnepe. Ugyanilyen szertartás, illetve külön

könyörgés történik közbajok alkalmával: hosszú ideig tartó szárazság, jégverés, dúló háború, marhavész, vagy járványos betegség esetén. Ez az 1815-ös épület a századforduló után teljes átépítésre szorult. Egy dombóvári építésre bízták az átépítést.

Ha tehát végigmegyünk a kis fenyősoron, pár méteres emelkedő után elérjük a kaput.

Fából, egyszerű faragásokkal diszítve áll előttünk, az ajtaján kovácsoltvas ráccsal. Az ajtó feletti faragott évszám, 1927 -római számokkal- jelzi a készenlét idejét.

A belső tér a bejárattal párhuzamosan álló két gerenda által három részre oszlik. A mennyezetet tehát a két gerenda harmadolja. kb. 4 m magasan és 3 m szélesen. A belső egyharmad rész apszisként szolgál. Itt áll az oltár, ezen az "oltárkép" egy nagyméretű festmény. Egy pásztorfiút ábrázol, amint éppen egy bárányt nyújt át Szt. Vendelnek. Színei a Kálvária-domb tompa színeihez hasonlóak: mohazöldek, mustársárgák és barna - árnyalatok. Az oltár maga rendkívül egyszerű. Két réz gyertyatartó és 3 régi latinnyelvű miseszöveg áll rajta mindössze. Az apszisban, a mennyezetben egy kör alakú keretben egy táncoló angyal látható. Különlegessége a bal kezében egy pásztorbot, egy püspöki süveg pedig a másikon. A fal egynegyed részénél körbefut egy kis párkányzat, és a földtől alig pár centire is; köztük egyszerű fehér festésű falfelület. A két gerenda közötti felső falrészét Isten kitárt karú, töviskoronás képe diszíti. Barna haja, szakállja, jóságos tekintete mintha az örök béke és szeretet kifejezését sugározná.

A kék báránnyfelhős ég és a kereszték tömege a távolban csak növeli ezt az érzést, melyet a két kitért kar tesz teljessé. A két oldalfalon középtájt 1-1 kép foglal helyet diszes keretben. Két szent leány képét ábrázolja, színei sárgák, barnák és acélszürkék. A fal mentén félig kiugró oszlopok vannak, amelyeknél az oszlopfőn a megszokott növénymotivumokat, figurális díszeket angyalarcok és szárnyak helyettesítik.

A bejárattól jobbra a falba süllyesztve szépen kidolgozott szenteltvíz-tartó áll.

- Mikor ott jártunk, éppen egy kisgyermek temetésére készültek. A kápolna közepén állt a gyermek " Szent Mihály lova ", készen arra, hogy elszállítsa őt a béke és nyugalom felé...

Valóban nyugodt a környék is, a temető területén pedig a háborítatlan csendet csak néha töri meg a kápolnaharang sirása. Változások sem gyakoriak itt, a hétköznapok egybemosódnak az ünnepek hangulataival. A temetkezésnek nincsenek híres hagyományai, de az összkép hiven tükrözi a paraszti élet nagyfokú változását, mind társadalmi, mind gazdasági tekintetben.

Feledésbe merülő nemzedékek szorgos munkájának eredményét tükrözi a mai lakosság jelentős mértékű öröksége.

E kétkezi emberek multját, jelenét próbáltuk rögzíteni, és reméljük, kiemelkedő sajátosságok nélküli község évszázados emlékei alapján is sikerült bemutatnunk egy jellegzetes somogyi temető valóságos képét.

Mexey Mária
Talskai Erzsébet

MUNKÁCSY GIMNÁZIUM
KAPOSVÁR

(A gyűjtés még nem
készült galériázattal)

Somogy Megyei Múzeum
NA-1674/83
Néprajzi osztály

V. P. DE. K. M. I. M. U. T. E. M.
57-83
KAPCSVÁR

MÉZEY MÁRTA
TÁSKAI ERZSÉBET

MUNKÁCSY MIHÁLY GIMNÁZIUM

1.

GÖLLE

[1790 - 1983]

A temetők helyzete a
településrendszerben, a temetkezés
módja a népesség szokásrendszerében

Tartalomjegyzék

- Előszó
- Viszonyítási térkép
- A falu és a temető alaprajza

- A lakosság szociális helyzete
- Riport a sirásóval
- Beszélgetés a siratóasszonnyal

- A temető részletes elemzése
- A kápolna
- Utószó

E l ő s z ó

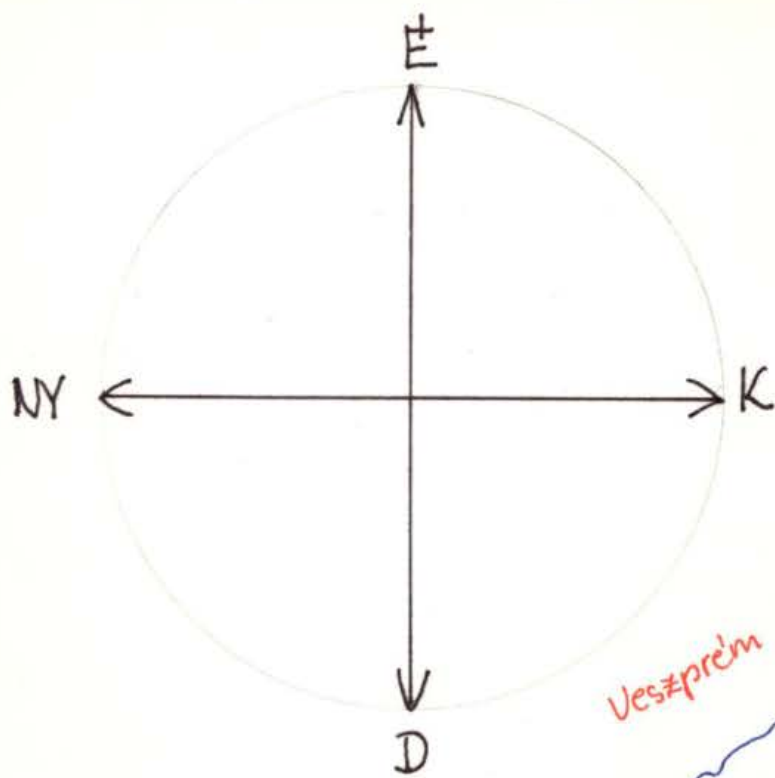
Mindketten harmadikos gimnazisták vagyunk.

Igen sok időt töltöttünk Göllében, és mikor iskolánkban értesültünk a lehetőségről, az átélt élmények hatására kezdtünk bele a gyűjtésbe. A néprajzi jellegű témák nagyon érdekelnek bennünket, így nagy lelkesedéssel kezdtünk kutatni.

Az adatok összegyűjtésének elsődleges alapja a személyes tapasztalat, valamint a plébániai adattár idevonatkozó régi okmányai, és a községi tanács térképe voltak.

Sajnálatos módos eredeti helyi siratóénekek magnószalagra rögzítésére - az idős néni halála miatt - nem kerülhetett sor.

Reméljük, így is sikerült teljes egészébe kovácsolni a képet!

A hand-drawn map of the region around Lake Balaton. The county boundaries are drawn in red, and the lake is outlined in blue. The map includes the following labels and features:

- Counties:** Veszprém megye (top), Tolna (right), Baranya megye (bottom right), and Zala megye (left).
- Towns:** Siofok (on the lake), Marcali (center), Csurgó (bottom left), Nagyatád (bottom center), and Barcs (bottom).
- Lake Balaton Inset:** A detailed drawing of the lake with a black dot labeled "GÖLLE" at its northern end. Inside the lake, there are several small dots and lines, with labels "K", "T", "Cs", and "A" near the southern shore.
- Other Labels:** "Kaposvár" is written below the lake inset, and "Tolna" is written near the eastern shore.

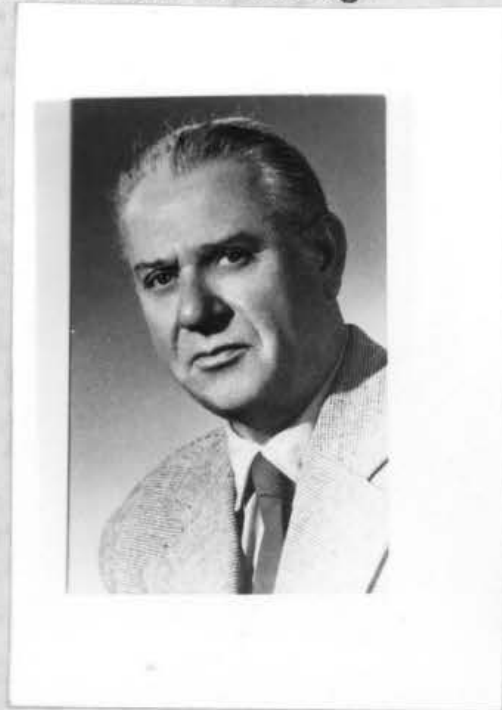

Gölle a megyeszékhelytől körülbelül harminc kilométernyire fekvő jellegzetes települése Somogy megyének. Ez ideig elzárt-ságát még a közút is megerősítette: szinte "zsákút" volt.

Jellemezni legegyszerűbben és legérthetőbben lakosságával lehet. A hatalmas kiterjedésű nagyközség dolgozói közül leg-többben helyben, a termelészövetkezetben találnak munkalehetősé- get, de a közeli város vonzása is érvényesült. A régi kis- és nagyparaszti birtokokat ma már korszerűen művelik, de rendkívül sok a háztáji gazdálkodó is.

A fiatalok ritkán folytatják szüleik életmódját, inkább szakmát tanulnak és a városba költöznek. Ennek igazolására csak néhány adat: míg az 1973-as népszámláláskor a központi részen 1864 főt tartottak nyilván, addig 1982-ben már csak 1585 lakost - azaz a csökkenő népesség gondjaival küszködnek.

Az emberek kemények, egyszerűek de okosak - főleg a gazdasági kérdéseket illetően. Szorgalmasak, és rendkívül öntudatosak. Ne- hezen zárnak valakit a szívükbe, de ha már megtörtént, az ott is marad. Példa erre a falu szülötte, Fekete István. Az emléktáb- lánál máig is friss koszorú diszeleg.

Ugy éreztem, ennyi bevezetőt fűznöm kell a helyhez, ahol kutattunk a temetőhöz fűződő érdekességek után.

Első beszélgetőpartnerünk Gál Albert bácsi volt, aki büszkén vallja magáról, hogy tősgyökeres göllei. Igaz, nem a legalkalmasabb időben - dédunokája lakodalmán - kerestük fel, mégis szívesen mesélt

nekünk. 1964-től ő ássa a sirokat, és végzi teendőit, melyek a "temetőgondozó" fogalomkör alá tartoznak. /1940 után volt, hogy idejöttem násznak. Elmondták, hogy milyen dolgaim lesznek, aztán/ "Hogy milyen egy sir? Hosszúságban két méter, fejtől 80 cm széles lábtól 60 cm. A mélységét meg 1 méter 60 cm-nek ásom." - mondta Albert bácsi. Tőle tudtam meg azt is, hogy nem ritka eset, hogy 19-20 év múlva nem találnak meg egy sirt, mert rátemettek. Sokat mesélt olyan dolgokról is, melyeket nehéz elképzelni; szinte babona. Egy fiatal menyecske eltemetéséről, akit férje egy gyönyörű kriptába tetetett. Állítólag erre találtak rá kb. 150 év múlva, mikoris mindent - a halottat is beleértve - teljes épségben találtak. Azt beszélnek, hogy a férj sós könnye leszivárgott a kriptába és az óvta meg a pusztulástól a bentlevőket.

A kriptákat úgy ássák meg, hogy teljesen a föld alatt húzódnak, és csak más sirok ásásakor lehet rájuk találni, ha körülteglázott részbe akad az ásó.

A környéken gyűjtött népdal / szatbűvél/
egyik változata :

Rubato

The musical score is written on four staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. It is marked "Rubato". The melody consists of quarter and eighth notes. A 3/4 time signature change occurs in the second measure of the first staff. The second staff continues the melody, with a 4/4 time signature change in the second measure. The third and fourth staves complete the piece, ending with a double bar line.

8.
-RU
57-83
1975

A teteje egyszerűen három gerenda, majd erre keresztbe is ugyanennyi.

Végül megkérdeztem Albert bácsit, hogy van-e előítélet vele szemben. Ő felvilágosított, hogy ez ugyanolyan foglalkozás, mint más egyébek és hogy soha nem tapasztalt ilyet. Végül felhívta a figyelmemet a faluban még ma is élő szokásra: a virrasztásra. Erre a halottasházban, 3-4 óra hosszat kerül sor.

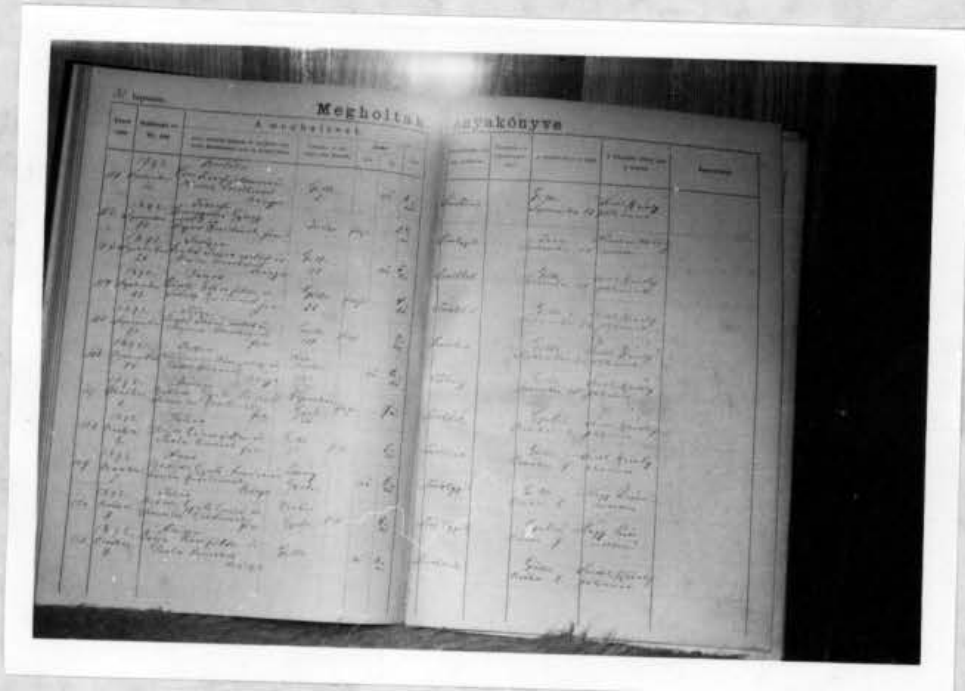
Az Ő tanácsára kerestem fel Ágnes nénit, a siratóasszonyok egyikét. Sajnos csak egy dalt tudott akkor elénekelni, de az igazán szép volt. Az öntudat megnyilatkozása volt következő mondata:

"úgy higgye meg, lányom, ha én nem vagyok köztük, mán egy se meri elkezdni. Én vagyok az egyetlen Göllébe, aki eztet el tudja énekelni!"

Kíváncsiságunk hajtott aztán el bennünket, hogy kutassunk a halálozás mértéke, az átlagéletkor, a temető-történet után. Mindezeket az adatokat a falu plébánosa segített előkeresni "ős-régi" halálozási anyakönyvekből.

A temető alapterülete 8000 -öl /5 kateszteri hold/. Már a török idők óta ide -és csakis ide- temetnek. A plébániai körzet több tagja, pl. Ingm, Uzd és Alsóhetény rendelkezett saját temetővel, de Csöke, Siva, Szent Péter és Kispusztá Göllébe hordta halottait. Mivel nem kellett szentség a temetéshez, így a könyvekben az aláírás gyakran egyszerű tanítótól származik. 1738-tól, az alapítástól kezdve mindössze 4-5 plébános munkálkodott itt. Számszerű adatokat nézve hatalmas változás állt be. 1892-ben 145 halottat könyveltek el, és ezek életkorai egy oldalon: 5,8,2 és fél, 2, fél, 7,5,2,8, és fél év, viszont 1970-ben már csak 28 halott, és 70-80 évesek találhatók itt.

A Kalvária-dombon álló
szent szobra. Mordulatai fohászt,
emlékedetiséket tüdőzvel.

A Kalvária-szomb közepén
 áll a Jézus-szobor,
 alapzataiba véve az
 ajándék.

A jobb oldalon álló
kereszt a látor szemé-
léseit rögzíti.

A temető

A hajdani faluközpontban áll, s csak később kerül a peremkörzetbe az új építkezések során.

Bejárata alacsony kis kerítéshez kapcsolódik, amely élősövénynyel folytatódik. Ez keríti be minden oldalról.

A bejáratától jobbra Kálvária-domb áll. Szerepe ismert: Minden-szentekkor gyertyaégetés. Fenn a dombon öt

kőszobor foglal helyet. Középpütt a felfeszített Jézus talapzatába vésvé kétféle szöveggel. Az egyik bizonyítja, hogy közadakozásból készült, másik egy bibliai részlet /Máté evangéliuma VII.24/ „Ha ki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, fogja fel keresztjét és kövessen.”

E kőszobor bal oldalán, kissé alacsonyabban áll Mária szobra, az ellenkező oldalon pedig Szent Jánosé. Előbbi imára kulcsolt kézzel tekint az égre, utóbbi inkább elmélyültséget, áhitatot sugároz. A faragásuk igen lendületes, majdnem hogy a reneszánsz stílus jegyeit lelhetjük fel bennük. Ruháik gazdag redőzete, arcuk roppant kifejezőereje isteni jellegűvé teszi őket. A Jézus-szobor helyenként megrongálódott, az idézet is alig olvasható már. A szoborkompozíció szélén annak a két latornak a szobra, kiket szintén Pilátus, Róma ötödik helytartója feszített fel.

57-83

14.

A dombra haladva 14 kőoszlop áll, rajtuk a keresztre feszítés mozzanatai.

A rajz a Kálvária-dombra vezető 14 állomás egyikét ábrázolja. Az elmélkedéshez hozzájárulnak a szövegek is, amelyek a fehérén hagyott részben foglalnak helyet. Fekete betűi a különleges beégetés eredményeképpen mindmáig láthatók. A Jézus szenvedését ábrázoló kép a pécsi Majolika-gyár terméke. A porcelán alapú, mozgalmasságot sugárzó képek szinei közül a pasztell-szinek dominálnak. Tompák, komorak. /e. mohazöld, mustársárga, homokszin és szürke./

A 14. állomás utolsó mondata:

Óh, szégyenüljék meg, hogy ezen fájdalmas útban elegendőképpen nem szánkoztak az énértem szenvedett és meghalt Jézuson.

/A vallási túlzás eszközeivel hat a hívőkre./

A keresztek közül minden egyeset különböző család állított e helyre.

A bejárattól indultunk.

Ha a Kálvária-dombról a kapu felé leereszkedünk, megtaláljuk a "Hősi halottak sirjét".

A Kálvária-dombra vezető állomások egyike. →

Ezzel egyvonalban, a bejárattól balra áll a halottas ház. Szürke, nyomasztó faltömegét csak kis helyen törik át a gömbölyű kis ablakok.

Pontosan a kapuval szemben, de attól kb. 100 m-nyire áll a kápolna.

Hosszú út vezet hozzá, fenyőfákkal szegélyezve. A kápolnához még visszatérünk.

A temető -beosztása alapján- nem különíthető el régi- és új-temetőre. Ez főként az egymásra temetettek miatt van így. Viszont megállapítható, hogy a ma legrégebbinek nevezett sírok a kápolna és a Kálvária-dombok közt elterülő réten, ill. a kápolna mögött terülnek el.

A leggazdagabbak a kápolna köré temetkeztek. Itt található a két "legrangosabb" sírkő: fekete kararai márványból készültek.

57-83

16

Az egyik egy családi sir, egy zsidó családé. A másikat egyetlen, 15 éves lányuk emlékére állították a szülők.

A siremlékek közt uralkodó a fehér márvány. Rajzuk a leghétköznapibb temetőé, így ezekre nem térünk ki.

Temetési szokásaik közt megjegyzendő, hogy régen a gyerekeknek külön sirjuk volt, ide felnőtten egyáltalán nem temettek! Ez is tükrözi a magas gyermekhalandóságot. Kis fakereszteket tettek fejfául. Jelzi még őket a sírhelyek kicsinysége is.

Másik -ma már furcsának tűnő- szokás: ha pl. a feleség meghal, akkor a férj csak igen ritka esetben kerül mellé, mert rögtön mellétemetnek. Virágok természetesen minden síron valamilyen formában megtalálhatók. Pl. legényrózsa, rózsa, krizantém, gurusz-pán. Orgonabokrok, fenyőfák, és néhány diófa ad árnyékot.

A kápolnán túli rész és a bejárattól jobbra eső rész még az 1700-as évek sírhantjait is mutatja, de a fejfák eltűntek, s csak a lazább talaj mutatja a hajdani sírgödröket. Igazolhatóan a legrégebnek egy 1812-es sirt találtunk, de a felírását már úgy kellett "kikaparni".

A temető alaprajzán feltüntettük a kőkereszteket is. Az egyik legrégeb, legérdekesebb a kápolna előtt áll, de felírását a javítások miatt sajnos nem lehetett elolvasni.

Érdekessége, hogy a feszített Jézus hagyományos rajzán kívül a szobortalapzat faragott kövekből áll. A kövek közt pedig egy koponya és lábszárcsont fekszik. Ezt a motívumot kizárólag a szerb vallású templomokban láthatjuk.

Ez mutatja, hogy a közaég lakossága korántsem volt mindig ilyen egységes álláspontú! /habár egy nyilvántartási anyakönyvben az 1800-as években már csak egy család volt nem katolikus! Ezért a keresztnek ettől régebbinek kell lennie. A hátsó kerítés mentén álló keresztet az 1900-as évek elején állították, ezen kívül van még egy érckereszt, 1980-ból.

A kápolna mellett 1815-ben állt még egy fa harangláb is. Szent Vendel tiszteletére ajánlott 30 font súlyú kis harangja volt. Annyit sikerült csak megtudni róla, hogy a főnemesi Gyulai Gaál család terhei közé tartozott; ők voltak kötelesek karbantartani. A harang a fal tövében áll ma is.

A temető területén még egy érdekes dolgot találtunk: egy kőlapba botlottunk. Kiderült, hogy az egy méter széles, másfél méter hosszú kőlap közepén mélydombormű foglal helyet, és e körül pedig latin nyelvű szöveg:

"ANNO II OBIIT HIC PORMIT H PATER ANTONIUS KALLO

qm ANNIS HIC VIGILAVIT DIE II." Utána kutatva a következőket tudtuk meg róla: a háború után a templomlépcső alatt, elég mélyen találták. Évek múltán szállították csak át a temetőbe. A kb. 6 cm mélyen fekvő dombormű egy idős embert ábrázol, ki fejét támasztja, kezében egy pásztorbot, mellette törött gyertya a tartóban, a lábainál homokóra bagollyal. Arcán elmélyedés vagy fájdalom tükröződik, gazdag ruharedőzete kiemeli nyugodtságát. Végül a latin szöveg fejtette meg a titkot. Kalló Antal, a falu egyik régi plébánosa tetette oda előre elkészített sirkövét, amit aztán elutazása miatt nem használtak fel.

A Eajolua melletti kis
 marang kepe.

Térjünk vissza a kápolnához!

Az 1815.V.13-án a községben végzett vizsgálat alapján a következőket tudtuk meg: /Kurbély György veszprémi püspök beszámolója/

A temetőkápolna Szt. Vendel tiszteletére épült, 1778. június 20-án vették nyilvántartásba. 1781-ben tatarozták, boltozák, zsindelezték és fatorony épült rá. "A fatoronyhoz egy félmázsás kis harang tartozik"-irja. Mesterséges dombon áll, É-ra néz. Kórusa nincs, mégis van egy Szt. Vendel tiszteletére ajánlott oltára. Az ünnepekhez való felszerelése nincsen. Itt végzik az un. "szent ájtatosságot"

Szt. Vendel ünnepén, jó idő esetén azon a külön címen, hogy ez a község fogadalmi ünnepe. Ugyanilyen szertartás, illetve külön

könyörgés történik közbajok alkalmával: hosszú ideig tartó szárazság, jégverés, dúló háború, marhavész, vagy járványos betegség esetén. Ez az 1815-ös épület a századforduló után teljes átépítésre szorult. Egy dombóvári építészre bízták az átépítést.

Ha tehát végigmegyünk a kis fenyősoron, pár méteres emelkedő után elérjük a kaput. Fából, egyszerű faragásokkal diszítve áll előttünk, az ajtaján kovácsoltvas ráccsal. Az ajtó feletti faragott évszám, 1927 -római számokkal- jelzi a készenlét idejét.

A belső tér a bejárattal párhuzamosan álló két gerenda által három részre oszlik. A mennyezetet tehát a két gerenda harmadolja. kb. 4 m magasan és 3 m szélesen. A belső egyharmad rész apszisként szolgál. Itt áll az oltár, ezen az "oltárkép" egy nagyméretű festmény. Egy pásztorfiút ábrázol, amint éppen egy bárányt nyújt át Szt. Vendelnek. Szinei a Kálvária-domb tompa szineihez hasonlóak: mohazöldek, mustársárgák és barna - árnyalatok. Az oltár maga rendkívül egyszerű. Két réz gyertyatartó és 3 régi latinnyelvű miseszöveg áll rajta mindössze. Az apszisban, a mennyezeten egy kör alakú keretben egy táncoló angyal látható. Különlegessége a bal kezében egy pásztorbot, egy püspöki süveg pedig a másikban. A fal egynegyed részénél körbefut egy kis párkányzat, és a földtől alig pár centire is; köztük egyszerű fehér festésű falfelület. A két gerenda közti felső falrészét Isten kitárt karú, töviskoronás képe disziti. Barna haja, szakálla, jóságos tekintete mintha az örök béke és szeretet kifejezését sugározná.

A kék báránnyfelhős ég és a keresztek tömege a távolban csak növeli ezt az érzést, melyet a két kitárt kar tesz teljessé. A két oldalfalon középtájt 1-1 kép foglal helyet díszes keretben. Két szent leány képét ábrázolja, színei sárgák, barnák és acélszürkék. A fal mentén félig kiugró oszlopok vannak, amelyeknél az oszlopfőn a megszokott növénymotivumokat, figurális díszeket angyalarcok és szárnyak helyettesítik. A bejárattól jobbra a falba süllyesztve szépen kidolgozott szenteltvíz-tartó áll.

- Mikor ott jártunk, éppen egy kisgyermek temetésére készültek, így a kápolna közepén állt a gyermek " Szent Mihály lova ", készen arra, hogy elszállítsa őt a béke és nyugalom felé.

Valóban nyugodt a környék is, a temető területén pedig a háborítatlan csendet csak néha töri meg a kápolnaharang sirása. Változások sem gyakoriak itt, a hétköznapok egybemosódnak az ünnepek hangulataival. A temetkezésnek nincsenek híres hagyományai, de az összkép hiven tükrözi a paraszti élet nagyfoku változását, mind társadalmi, mind gazdasági tekintetben.

Feledésbe merülő nemzedékek dolgos munkájának eredménye a mai lakosság jelentős öröksége.

A kétkezi munkások multját, jelenét próbáltuk rögzíteni, és reméljük, kiemelkedő sajátságok nélküli község évszázados emlékei alapján is sikerült bemutatnunk egy jellegzetes somogyi temető valóságos képét.

Mezey Márta
Tóthai Erzsébet
MUNKÁCSY GIMNÁZIUM
KAPOSVÁR

(A gyűjtés mely nem
szerepelt
realizáción.)